

ВІДДІЛ ОСВІТИ МАР'ІНСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ ДОНЕЦЬКОЇ
ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОСТЯНТИНІВСЬКА СЕРЕДНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І – ІІІ
СТУПЕНІВ

МАТЕРІАЛИ
на міжнародний конкурс шкільних проєктів
для вчителів історії та суспільних дисциплін
ПРОЕКТ З УСНОЇ ІСТОРІЇ
**«СІЛЬСЬКИЙ УЧИТЕЛЬ ДОНЕЧЧИНИ 1980 – 1991 РОКІВ:
НАРИСИ ДО ПОРТРЕТА»**

Організатор конкурсу:
Чеська громадська організація
«Асоціація з міжнародних питань»

Виконавець проєкту:
учениця 9 класу
Лаврут Ксенія

Вчитель-координатор проєкту:
Герасименко Олександр Васильович
тел. 095-680-41-44
gerasimenko21121955@gmail.com

Костянтинівка, 2018 р.

ЗМІСТ

Творча група проекту	с.3
Опис проекту	с.4
Транскрипція інтерв'ю	с.5
Опитувальник	с.12
Додатки.....	с.13

ТВОРЧА ГРУПА ПРОЕКТУ

Учениця 9 класу Слов'янської загальноосвітньої школи I – III ст. №1

Лаврут Ксенія, інтерв'юер проекту

Вчитель-координатор проекту:

учитель суспільних дисциплін Костянтинівської загальноосвітньої школи I –

III ступенів Мар'їнської районної ради

Герасименко Олександр Васильович

Зміст

ОПИС ПРОЕКТУ

Ми є творцями історії – кожен як особистість. Із життя кожного випливає історія народу, життя держави. Можливо, ми не задумуємося над власними вчинками, їх наслідками, але це варто робити, бо варто дивитися у майбутнє. Існують різні джерела, котрі допомагають вивчити минуле – кожне певну сферу життєдіяльності людини, яка є крапелькою суспільства, зливаючись, усі стають океаном – потужним та могутнім, цікавим та хвилюючим.

Сьогоднішньому поколінню дещо пофортунило, оскільки у нас є можливість побачити, почути і відчути події минулого, зокрема ХХ століття. Наші батьки, бабусі й дідусі є вихідцями тої епохи і можуть нам багато що розповісти і продемонструвати із власного життя. У нас є можливість зберегти та відтворити, можливо, по-новому, історичну пам'ять, до якої нас долучають старші, передаючи досвід та знання від бабусі до доньки, від доньки до онучки.

Події 1980 – початку 1990-х років відбулися відносно нещодавно, тому їх очевидці мають змогу передати свій досвід та ставлення до них. Оскільки навчаємося в школі, то цікаво і повчально звернутися до педагогів як до звичайних пересічних і зрозуміти їх життя у цей період особливо, якщо це сільський учитель, який відрізняється від міського способом життя, побутом, поглядами, культурою. Тому, перебуваючи на осінніх канікулах у бабусі, задалегідь домовившись із нашим респондентом, ми завітали до колишнього учителя української мови та літератури Костянтинівської загальноосвітньої школи I – III ступенів Мар'їнського району нашої Донеччини Герасименко Таїсії Яківни.

Тому, **мета проекту** полягає у вивченні життя сільського учителя періоду 80 – початку 90-х минулого століття.

Реалізація проекту дозволить розширити власний світогляд, виокремити специфічні риси будення педагога та її ставлення до змін, які відбувалися у радянському суспільстві.

Методом нашого дослідження є інтерв'ю, яке допомогло реалізувати зазначену мету шляхом суб'єктивного відображення зазначених подій.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання презентованих матеріалів у освітньому процесі з метою формування активної життєвої позиції та компетентностей учнів.

Часові рамки проекту.

Вересень 2018 р. Складання орієнтовного плану проекту, вибір теми для опрацювання, створення проектного путівника

Вересень – жовтень 2018 р. Збір інформації учасником. Укладання опитувальника.

26 жовтня 2018 р. Вибір респондента та зустріч з ним. Запис інтерв'ю.

Жовтень 2018 р. Транскрипція інтерв'ю.

Початок листопада 2018 р. Завершення проекту. Підведення підсумків. Каталогізація матеріалів.

Узагальнені висновки. Робота над проектом викликала зацікавленість інтерв'юера, конкретизувала знання про діяльність сільського учителя Донеччини зазначеного періоду. Теоретична підготовка дала можливість систематизувати матеріал, укласти опитувальник та критично сприйняти події, що обговорювалися.

ТРАНСКРИПЦІЯ ІНТЕРВ'Ю

Респондент: Герасименко Таїсія Яківна

Адреса: Україна, Донецька обл., Мар'їнський район, с. Костянтинівка, вул. Шевченка, 57

Проект/ локальний проект: «Повсякденне життя в СРСР у період 1980 – 1991 років»

Проект з усної історії «Сільський учитель Донеччини 1980 – 1990 рр.: нариси до портрета»

Інтерв'юер: Лаврут Ксенія

Транскрипція: Лаврут Ксенія

Вид інтерв'ю: аудіо-інтерв'ю

Місце проведення інтерв'ю: будинок респондента

Дата проведення інтерв'ю: 26 жовтня 2018 р.

Присутні: респондент Герасименко Т.Я., учасник проекту Лаврут Ксенія, учитель-координатор проекту Герасименко О.В.

Ксенія Лаврут (далі – К.Л.) Доброго дня, Таїсіє Яківно! Скажіть, будь ласка де й коли Ви народилися?

Таїсія Яківна Я (далі – Т.Я.) Я народилася 27 серпня 1956 р. у с. Максимільянівці Мар'їнського району Донецької області¹.

К.Л. Хто Ваші батьки?

Т.Я. Мама – Павлій Пелагея Пилипівна 1925 року народження, виховувала мене та старшого брата Леоніда сама.

К.Л. Де отримали освіту? Яку?

Т.Я. З 1963 року навчалася у десятирічній школі цього села. Але жила там не завжди. Вступила на підготовче відділення філологічного факультету Донецького державного університету². У 1978 р. стала студенткою цього факультету денного відділення.

К.Л. Коли створили сім'ю?

Т.Я. 1 липня 1978 р., тому, у зв'язку з вагітністю та пологами потім перевелася на заочне відділення факультету. 10 липня 1979 р. стала вперше мамою: народила доньку і назвала Олею.

К.Л. Де Ви жили і з ким?

Т.Я. Жили з батьками чоловіка – у селі Георгіївка³ того ж району і області – відповідно по вулиці Кірова, будинок 50 (не знаю, як вона зараз називається). Будинок був не дуже великим його добудували у 1960-х роках. Тоді ж свекра (Герасименка Василя Артемовича 1928 року народження, 23 січня) перевели з однієї роботи на іншу і сім'я

¹ Максимільянівка – село, центр однойменної сільської Ради депутатів. Розташовано на лівому березі річки Осикової, за 9 км на захід від районного центру Мар'їнки і за 32 км від Донецька. Найближча залізнична станція Острий Донецької залізниці — за 2 км від села. Через село проходить шосе Донецьк — Запоріжжя.

² ДонДУ – зараз Донецький національний університет імені Василя Стуса у м. Вінниці. Датою **заснування** ДонДУ імені Василя Стуса вважається 15 липня 1937 р., коли Постановою Ради Народних Комісарів УРСР у місті Сталіно (нині – Донецьк) було створено Сталінський (згодом – Донецький) державний педагогічний інститут. 30 вересня 2014 р. з'явився Наказ МОН України № 1084 «Про організацію освітнього процесу Донецького національного університету України в місті Вінниця».

³ Георгіївка – село відноситься до Максимільянівської сільської ради, відстань до обласного центру складає 33,2 км, до районного центру – 5,1 км, найближча залізнична станція – Роя – 10,9 км.

батьків мого чоловіка переїхала із Веселого Гаю⁴ Мар'їнського району до Георгіївки (прожили там близько року). У першому був гарний ліс: водилися дикі кабани, білки, їжаки, росли гриби. Сім'ї виїздили на природу відпочивати, щось святкувати. Зараз туди ніхто майже не ходє, бо стоять українські хлопці-вояки.

Будинок був викладений із сірого шлакоблоку, вікна – невеликі, пофарбовані у синій колір. Три – було у залі, які виходили на вулицю, на двір і видно було хто йде по вулиці, хто прийшов. Пам'ятаю, у нас є фото, на якому знятий мій чоловік, котрий сидить на велосипеді у темних штанах і білій сорочці і виїжджає із двору. Він однією рукою тримає руль, а іншою – тримається за хвртку. Він до сих пір ходить не у футболках, а у сорочках: з довгим чи коротким рукавом – і вдома і на роботі. До цього його привчила мама – теж сільський учитель – Євгенія Власівна. Будинок мав коридорчик невеличкий, поряд – кладовка, де стояла пральна машинка сірого кольору, яка завжди була накрита зеленою шторою із тепло-оранжевими великими квітами. Машинка прала і зверху на ній працювали колесики-віджимки. Можна сказати, що ця машинка напівавтомат. Кладовка була завішана шторами.

...Гарна жінка була! Царство небесне (*із жалем*). Спокійна, добра, культурна, розважлива, порядна. Я рада, що потрапила у таку сім'ю.

К.Л. Розкажіть про взаємовідносини у сім'ї чоловіка, його батьків та пані Євгенію.

Т.Я. Моя свекруха, хоча вона не була тою «свекрухою», як, можливо, уявляється, була мамою мого чоловіка і його молодшого брата, якого рідні називали «Малий» (і навіть, зараз, коли він уже не хлопець і не юнак). Бо молодшим був у сім'ї: молодший син, молодший брат – «Малий» для усіх. І зараз, коли він чи чоловік між собою спілкуються, то говорить: «Малий дзвонив», «З Малим балакав»⁵, а ми запитуємо: «Ну, що там Малий?», «Що Малий розказував?», «Як у Малого діла?»⁶...

Євгенія Власівна була гарною дружиною, люблячою бабусею. Коли ми з чоловіком жили у них, то вона працювала учителькою української мови та літератури.

К.Л. Ви знайшли собі однодумця? Жінка, мати, колега, так?

Т.Я. Да!⁷ У них вдома було багато книг, різної літератури. Серед них – більшість вітчизняних і радянських, у тому числі – авторів. Не все ж ідеологія була! Ціла шафа книг! На трьох полицях, у шухлядах, на столиках (у залі біля телевізора, на письмовому столі), де готувалася до уроків, перевіряла зошити під настільною лампою із притухлим жовтим світлом. Тут стояв шифонер коричневого кольору, стіл, шафа, диван. Долівки були коврові – червоні посередині із зеленими, жовтими (а можливо – колись білими) і чорними краями...

Вона була простою жінкою, але вихованою, начитаною, водночас – принциповою стосовно до рідних, до учнів та колег.

К.Л. У чому це виявлялося?

Т.Я. У її внутрішньому світі та зовнішній поведінці. Усі риси виявлялися у процесі спостереження за нею та спілкування. Вдома вона ходила у старенькій сукні або халаті, у підв'язаному фартусі з кишнями. Завжди доглядала за волоссям, яке було густе, хвилясте, русяве вже із інєєм, але красиве. Яка б не була у неї зачіска, чоло було відкрите. Така, як

⁴ Веселий Гай – село розташоване на лівому березі р. Сухі Яли, відстань до райцентру становить близько 23 км і проходить автошляхом місцевого значення.

⁵ «Балакав» – те саме, що «розмовляв», «спілкувався».

⁶ «Діла» – те саме, що «справи».

⁷ «Да» – те саме, що «так».

вона! Вона його ніколи не фарбувала. Волосся було середньої довжини: типу сучасного «каре», яке відросло до плеч або трохи нище. Могла його збирати назад. Могла носити хустинки легенькі на голові, теж – зав'язані назад. Вони були спокійних кольорів, однотонні, прозорі, деякі – з люрексовою ниткою.

У школу ходила у сукнях, костюмах, рідше – блузках та спідницях, пошитих із тих матеріалів і з певним малюнком чи кольоровою гамою, яка була модною та доступною у той час. Коли у вересні місяці ставало прохолодніше, вона зверху одягала кофтинку – теж спокійних кольорів, обов'язково – з натурального матеріалу, а інших майже й не було.

На роботі, у селі взагалі – користувалася величезною повагою та захопленням дітей (навіть, якщо вони вже закінчили школу), батьків (дивилися із вдячністю, деякі – заздрістю), колег (те ж саме). У неї не було багато друзів – скоріше знайомих, подруг – мало, але надійні і міцні, які допомагали один одному, підтримували, довіряли, ділилися таємницями особистого і професійного життя. Проте... (задумливо). Через декілька років після народження моєї доньки, вона змушена покинути роботу учителя, бо пішла на пенсію за вислугою років. Сильно кашляла. Усі говорили: «Бронхіальна астма!»

К.Л. Ваша друга мама переживала за свій стан?

Т.Я. Звичайно! Все життя проспівуватися з людьми, віддавати їм себе! До того ж, вона була гарним, висококваліфікованим учителем, різноплановим! Якщо треба учням увімкнути діафільм, вона не бігла до учителя фізики чи ще якогось, а сама розбиралася у цьому. Деякий час викладала математику, бо у післявоєнний ще період закінчила Мар'їнське педагогічне училище, отримавши кваліфікацію учителя початкових класів. Пізніше – Сталінський педагогічний інститут (зараз ДонНУ імені Василя Стуса у Вінниці) – учителя української мови та літератури. Коли на Перший чи Останній дзвоник діти йшли до школи чи зі школи, вона виходила на вулицю їх побачити й привітати. Була рада бачити зміни у них: діти росли, розумнішали, дорослішали. Але сльоз розпачу не могла стримати: сумувала за школою, спілкуванням, шкодувала, що більше не могла дати дітям те, що знала, вміла, за що переживала, що цінувала.

Ця жінка сильно⁸ вплинула на мене, мої погляди та ставлення. Не скажу, що мене не виховували на гуманних поглядах, але Євгенія Власівна ще дужче їх підсилила і загострила.

К.Л. У Вас щось змінилося після переїзду у сім'ю чоловіка?

Т.Я. Стосунки були нормальними. Звичайно, для кожного своє поняття «норми», але вони дійсно були такими.

К.Л. У чому вони полягали?

Т.Я. Справа у тому, що я прийшла із сім'ї, де одна мама виховувала двох дітей – мене і старшого брата. Вона уродженка теж Мар'їнського району, яку молодою дівчиною забрали в полон до Німеччини і пізнала багато бід. Не дивлячись на те, що їй після звільнення запропонували залишитися там, вона повернулася додому – рідну Донецчину⁹ – тоді ще Сталінську область. Все життя вона працювала – спочатку у м.Красногорівці¹⁰ на вогнетривкому заводі¹¹, де отримала квартиру у двоповерховому будинку, потім – після

⁸ «Сильно – те саме, що «дуже».

⁹ Донецчина – Донецька область (у 1938 – 1961 рр. – Сталінська) – адміністративно-територіальна одиниця України. У сучасних межах утворена 3 червня 1938 р., коли з її складу відокремили Ворошиловградську область – сучасну Луганську.

¹⁰ Красногорівка — місто районного значення у Мар'їнському районі Донецької області, розташоване в центральній частині області, на річці Лозовій (притока Вовчої, басейн Самари). На сході межує з смт Старомихайлівка. До території міста безпосередньо примикають західні околиці Донецька.

¹¹ Завод вогнетривких матеріалів, пізніше – ПАТ «Красногорівський вогнетривкий завод».

смерті свого батька – повернулася в село доглядати матір (яка була їй і чотирьом сестрам та брату нерідною). Її звали баба Ольга (саме на честь неї і тому, що це ім'я було популярним, я назвала свою доньку). Вона була розкуркулена разом зі своїм чоловіком (перший її чоловік, другий – мій дідусь – Пилип) змушена виїхати з Полтавщини на підприємства Донеччини. У неї не було власних дітей, вона виховувала і доглядала – свого чоловіка. Вимоглива і м'яка водночас. Вона запам'яталася мені.

К.Л. Можете згадати про свою бабусю? Чим саме вона запам'яталася?

Т.Я. Поглядом, словами, традиціями та звичаями. Як гляне – то не треба слів! Якщо ми (онуки вже) її не слухали, сиділи, балувалися та гиготали за столом, а не їли, то вона оближе велику дерев'яну ложку і кожному дасть по любові, часто залишалися і гулі. Любила займатися із тістом, поратися біля печі. Оскільки сама з Полтавщини, то робила вареники й пиріжки розміром з долоню. Ми з'їмо 1 – 2 – і вже наїлися. Мама, а потім уже і я вже, теж могли так робити. Особливо – пиріжки із фруктами, ягодами, сиром, начинкою (називали так картопляне пюре із свининою). Мої діти та онуки їх теж любляють... Багато працювали, жили бідно...

Якщо повернутися до епохи початку 1980-х років, то жили ми також із братом і його сім'єю у батьків. У нього теж була дитина – син, і дружина – відповідно. От така традиційна українська родина, яка не була «Кайдашами».

К.Л. А який був будинок, чи вели господарство? Яке? Які культури вирощували, птицю, худобу?

Т.Я. Будинок... Здається, ми починали вже. Коридор був, далі – вітальня, із якої розходилися інші кімнати. Там стояв холодильник (яким, доречі, користуємося і зараз, поруч із новим), на стіні – прибіта вішалка, лежала долівка. Ліворуч – зала. Тут стояв сервант із декількома наборами посуду: чайний білий набір із синьо-голубими квітками із золотистою обводкою, темно-коричневий кавовий набір, кришталеві бокали із весілля, рибки, Жар-птиці та інші герої-статуетки. У кутку стояв телевізор – чорно-білий іще. Дивилися його обов'язково ввечері – як правило, усі, щоб бути у курсі подій. Тим більше, обговорювали різні питання суспільного, економічного, політичного та культурного життя; дивилися концерти, «Новини».

Євгенія Власівна любила сидіти на стільці – між сервантом і телевізором – якраз напроти вікна – щоб видно було своє в'язання. В'язала довгими спицями – шкарпетки, «пінетки» (коротенькі шкарпетки, як зараз молодь носить під кросівки). Нічого у неї не пропадало: порвався светр чи щось – шкарпетки, шарфи будуть.

У залі стояв стіл, зверху на якому лежали газети, журнали: «Правда»¹², «Під прапором Леніна»¹³, «Работница»¹⁴, «Крестьянка»¹⁵ та інші. Обов'язково газета мала бути відкритою там, де програма на сьогоднішній день. Стіл був накритий скатертиною. Здається, на чорному фоні – зелені дракони. Довго вона нам ще служила. Навскоси телевізору і паралельно столу стояли 2 крісла – з дерев'яними ручками, теж накриті. Вони стояли поруч із грубою, яка була на всю стіну, груба – напроти двох вікон, котрі виходили на вулицю. Сидиш у креслі, дивишся телевізор і в спину тебе гріє тепло! Приємно і домашньому... Ще у залі був шкаф (шафа – авт.) із трьома відділеннями. У першому на

¹² «Правда» – газета, яка довгий час була щоденним центральним органом партії більшовиків і найвпливовішим радянським виданням, фактично – головною газетою країни.

¹³ «Під прапором Леніна» – зараз районна газета – «Мар'їнська нива».

¹⁴ «Работница» – суспільно-політичний і літературно-художній журнал для жінок (з 2001 – для сімейного читання) в СРСР і Росії. Засновано за ініціативою В. Леніна для «захисту інтересів жіночого робітничого руху» і пропаганди поглядів робітничого руху.

¹⁵ «Крестьянка» – радянське і російське періодичне видання, яке виходило з 1922 р. по 2015 р.

полицях лежав літній одяг, білизна. У другому – висіли сукні, костюми, лежало чи стояло взуття. У третьому – зимовий, але не весь. Поруч зі шкафом стояв диван, накритий чорним покривалом із червоними, жовтогарячими, синіми, зеленими й білими великими фігурами, переважно геометричних форм. Було затишно і тепло, навіть, коли за вікном холодно.

Про такий собі «робочий кабінет» я вже розповідала. Із вітальні був вхід у кухню. Тут стояла піч, але не старовинна, як у прабабусь, а звичайна – для опалення, яке було паровим. Напроти – стояв стіл біля вікна зі стільцями – дерев'яними, посуд – у столі та у серванті. Все дерев'яне – ручки, ніжки, дверцята, полиці.

Ще одна кімната – остання – дальня. Мала 2 ліжка – «полуторні» із сіткою, зверху на яких лежали перини, простирадла і ковдри. Зверху на кожній – по декілька подушок – одна на одній.

К.Л. Який був двір?

Т.Я. Двір... Коли заходиш з вулиці, ліворуч через загороджену огорожу – росли завжди квіти: багато, різні і рясно: настурції, нагідки, чорнобривці. Білі, рожеві, фіолетові з різними відтінками. Зараз ми ці квіти сіємо та саджаємо у нас дома – біля хати, а донька з онучкою завжди нюхають будь-яку квіточку, не проходять повз. Доречі, із того шифонера, який був у залі, донька маленькою любила діставати речі і нюхати їх. Пахло нафталіном, апельсиновими шкірками, милом, порошком. І сьогодні ця звичка збереглася і передалася онучці. Коли вони вдихують якісь запахи, то обов'язково щось згадують. Асоціативне мислення, асоціативна пам'ять: ароматна, кольорова, смакова. Це про них!

...Праворуч – гараж, але машини не було. Там зберігався, так би мовити, господарсько-технічний крам: молотки, сокири, гайки, болти тощо.

У цій же будівлі – літня кухня, де була пічка (топили вугілля), умивальник – залізний такий, зверху – типу маленького бачка, куди наливали воду, вона стікала у відро – внизу. Тобто, можна і руки сполоснути (помити) і посуд. Поруч – дерев'яний стіл, пофарбований у синю фарбу. Все дерев'яне. Як і в сучасних столів – два ящика. У верхньому лежали вилки, ложки, ополоники, товкушки¹⁶ (нею товкли зварену картоплю – «товчонку»¹⁷), закаточні машинки для консервування. Внизу – відкриваєш 2 дверцята і бачиш посуд: глибокі і плоскі тарілки, тарілочки, тарілі, каструлі, переважно алюмінієві. Деякі – до сих пір збереглися і ми користуємося – пам'ять, практично та якість! От такий алюміній – не лише метал!

Тут (напроти якраз дверей) стояла переносна газова піч із невеликими балонами «Пропан бутан» на 3 конфорки. Зараз вона стоїть у нас вдома: готуємо, чоловік топить на ній віск (бо займається бджолярством), який часто витікає по всій пічці, бо не любить стояти, а хапається за декілька справ одночасно. Служить та пам'ятаємо із посмішкою та сумом. Як тут у кухні, так і вдома стіни були усі побілені, шпалери поклеїли набагато пізніше.

Поряд із кухнею був погріб: наземний (який виступав і як комора) і підземний. Тут теж було все побілено. У погребі переважало більше не консервування, а замочування овочів та фруктів. Пам'ятаю, він часто був заповнений водою, бо будинок знаходився на нижній вулиці, а далі – через декілька сотень метрів – річка – Осикова¹⁸. Вона протікає частково по території Мар'їнського району – через м. Мар'їнку, яка розташована через

¹⁶ «Товкушка»¹⁶ – нею товкли зварену картоплю.

¹⁷ «Товчонка»¹⁷ – товчена картопля – пюре.

¹⁸ Осикова — річка в Україні, ліва притока річки Вовча. Належить до басейну Дніпра. Довжина річки становить 26 км. Заплава двостороння. Бере початок у с. Луганське Мар'їнського району. Тече територією Мар'їнського району Донецької області, впадає до Вовчої в Кураховому.

декілька кілометрів від Георгіївки, Максимільянівку і туди – на Курахове¹⁹. Особливо її багато було навесні, коли розтавав (танув) сніг і вся вода текла до нас. Тоді спостерігала картину моря, де плавали банки, іноді й картопля. Під навісом, між кухнею та погребом, висіли цибуля, часник, якесь листя, що сушили. Під хатою стояла лава – на той час сучасна – за тими мірками. Знаєте, як у парках – із 3 – 4 дерев'яними дошками, де можна сісти і такими ж – для спини. Під, або й на ній стояли тази, великі миски для господарства, коли збирали врожай з огорожу – гарбузи, кабачки, буряки, морква. У кутку двору був виритий колодязь, глибина якого була невеликою, через що – зрозуміло. Діти любили в нього заглядати, укати, акати, угукали, показувати язика. Дорослі їх лаяли, лякали, бо боялися, скоріше не за шкоду, що заподіють колодязю, а за їх безпеку. Зруб був дерев'яний, пофарбований зеленою та синьою фарбою, завжди висіло відро – всі ж свої, і зручно. Двір від сусідів був огорожений дерев'яною огорожею: від одних сусідів меншим (бо там була стіна хати), від інших – більшим – суцільним, високим, знову таки – дерев'яним, бо видно було, що відбувалося у дворі. Хоча сусіди були привітними. Тьотя Валя (для дітей – баба Валя) і дядько (дід) Мишко або Мишка. Він високий, а вона – маленька, сухенька, активна білочка. Доньку нашу називала «Червоною Шапочкою», бо мала вихідний червоний костюм. Шапка дуже обтягувала голову (була схожа на шапки як у клобуків – племена такі), кофтинка на пластмасових гудзиках і в обліпку – штанці (зараз би я назвала це лосинами), червоне взуття. Навіть, коли донька вже виросла, вона для сусідки залишилася «Червоною Шапочкою», і тоді, коли у неї теж з'явилась ще одна «Шапочка». *(Сміється)*. Мої дівчатка...

Виходимо із двору, закриваємо калитку чи хвіртку, як моя мама говорила. До речі, саме там зі зворотного боку чіпляли чи, скоріше ховали ключ від літньої кухні, де, у свою чергу, на гвіздку висів інший ключ – від хати. Така собі «матрьошка».

Йшла доріжка, ліворуч від якої – стіни хати, господарські прибудови: і дерев'яні і цегляні. Пам'ятаю, у дерев'яному сарайчику, який був на широких ніжках (щоб настил був сухий) вигодовували свиней – небагато – по 1 – 2. Зовні цього сараю – годівниця («кормушка»), куди кидали їжу для них: і спеціально купували, і викидали недоїдки, і збирали овочі та фрукти, які попадали, підгнили чи що. Таке собі безвідходне виробництво: нічого не пропадало, бо все берегли, за всім доглядали, відповідали. Свиней різали – для себе, не для продажу – як у сільській місцевості – закололи, пообсмалювали, пошкребли, помили, накрили кожухами і запросили дітей «покататися» або «поваляти» хрюшу. Вони сиділи і відчували тепло. Діти (тут, а потім в іншому селі) бачили як і з чого береться, що таке м'ясо, яке воно буває, що нічого просто так не з'являється, треба працювати. Ми їм говорили: «Без труда – нема плода!» Окрім цього, вирощували й птицю: курей, гусей (сірих та білих). Праворуч від доріжки саджали розсаду, яку поливали, так само як і іншу городину і все, що росло.

Зручності були біля садка – у хаті їх не було. Коли іноді згадуєш про життя, то уже онуки цього, мабуть, не дуже розуміють. Ми для дітей і них багато що зробили.

У садку росли кущі агрусу, ми називали його «кряжовником» – зелений з багряним. Дуже любила, бо у нас вдома – у мами – окрім вишень та яблук нічого не росло. Їла його багато, закривали. Щоправда, мороки з ним багато! Росла полуниця, вишні, яблуні, груші. Завжди допомагали їх обривати і обробляти. На огороді росло все те, що і в інших. Багато було із трави березки, борючись із якою, «котили» її (так виривали, щоб картоплю чи ще щось не вирвати).

Все, що нище городу ми називали «низ», «луки». Діти любили просити і ходити з нами туди і не дивно, адже різнобарв'я, різнотрав'я, щебет птахів, шум вітру й води, простір,

¹⁹ Курахове – місто в Мар'їнському районі Донецької області. Розташоване в західній частині області на лівому березі Курахівського водосховища.

свіже трав'яне повітря налаштували на позитив та якесь неймовірне бажання зробити щось грандіозне. Мабуть, про це говорять: «І гори можна перевернути!». Земля надає силу: фізичну й духовну, підтримує. Недарма в усній народній творчості зазначали про це. Зараз моя донька, будучи далеко від нас, носить жолудь, який вона підбрала біля молоденького дубочка біля нашої школи, із собою у сумці або кишені пальто (якщо холодна пора). І коли вони приїдять до нас на «довгі вихідні», свята, канікули чи, тим паче, відпустку, вони з онукою ходять до школи, де навчалися і підходять до того вже дубка.

Символи з'являються не з пустого місця. Дуб – сильний, могутній, вкорінюється. Його важко вирвати, так само як і людей примусити забрати власну землю, будинок, де виріс і жив, де є усе і всі, хто тобі треба, і нащо це з нами сталося – 2014 рік! Дітям довелося виїхати з отчого дому. Але він завжди з ними, вони теж обожають його. Цей «Бог» – завжди поруч!

К.Л. А що робили у вільний час?

Т.Я. Проводили час з дітьми, батьками, сусідами, родичами та знайомими – по-різному; читали літературу. Обов'язковим елементом дозвілля та роботи було радіо. Чоловіча половина його могла возити і «під мишкою» на велосипедах та слухати передачі, новини, музику, як зараз діти та молодь носять колонки із флешками чи «закачаною» музикою. Із радіо виходили на вулицю, сідали на зрубані дерева, стільці, лавки та самі, з сусідами, знайомими і слухали, що там розповідають. Більше чоловіки, аніж жінки.

К.Л. Ви сказали, що переїхали із цього села? Чому? Куди?

Т.Я. Оскільки чоловіка по закінченню історичного факультету Донецького державного (тоді ще) університету відрядили працювати у село Костянтинівку²⁰ Мар'їнського району – воно між Мар'їнкою та Вугледаром²¹. Ми з донькою та невеликим крамом, який подарували на весілля та придбали, переїхали сюди і живемо майже сорок років.

К.Л. Чи слідували Ви за модою? Який одяг носили, взуття? Зачіски?

Т.Я. Звичайно, ми були молоді! Тенденції моди торкалися нас і нам хотілося бути такими. Проте у той час не було можливостей купувати, що хотілося, тому шили. У селі було ательє з пошиву та ремонту одягу, де працювало, здається, до 5 осіб. Вибираєш тканину – йдеш до них – розробляєте або замовляєш фасон, потім через деякий час приміряєш і забираєш одяг. Тут же була і перукарня з одним майстром-жінкою. Після 1990-х років вона не діє. Кравчині працюють вдома, заробляючи собі на життя, та й особливо люди собі й не шили – ремонтували скоріше, або краще віддавали, як завжди, своїм дітям, передавали у спадок взуття та одяг. Щодо зачісок, то у мене була коротка стрижка, без хімії, без нічого – природа дала густе, хвилясте чорне волосся. Чоловік теж мав стрижку, залишав бакенбарди – модно було, навіть, коли мода пройшла – їх довго носив. У доньки теж не було довгого волосся: класу після третього почала відпускати; син – завжди коротко пострижений. Шкода, що наші діти зіштовхнулися з такими проблемами. А, можливо, нам пофортунило більше, аніж їм – бо не було війни. Дай, Боже, нам сил!

К.Л. Дякуємо Вам, Таїсіє Яківно! Хай Вам та Вашим близьким щастить!

Т.Я. Дякую, навзаєм!

²⁰ Костянтинівка – село розташоване на лівому березі р. Сухі Яли. Відстань до райцентру становить близько 11 км).

²¹ Вугледар – місто обласного значення в Донецькій області, розташоване в південно-західній частині Донецької області, на відстані 57 кілометрів від обласного центру. Межує із сільськогосподарськими Мар'їнським та Волноваським районами.

Опитувальник

Доброго дня, Таїсіє Яківно! Скажіть, будь ласка де й коли Ви народилися?

Хто Ваші батьки?

Де отримали освіту? Яку?

Коли створили сім'ю?

Де Ви жили і з ким?

Розкажіть про взаємовідносини у сім'ї чоловіка, його батьків та пані Євгенію.

А чому молодшого брата Вашого чоловіка називали «Малим»?

Ви знайшли собі однодумця? Жінка, мати, колега, так?

У чому це виявлялося?

Ваша друга мама переживала за свій стан?

Які стосунки були із рідними? У Вас щось змінилося після переїзду у сім'ю чоловіка?

Можете згадати про свою бабусю? Чим саме вона запам'яталася?

А який був будинок, чи вели господарство? Яке? Які культури вирощували, птицю, худобу?

Який був двір?

А що робили у вільний час?

Ви сказали, що переїхали із цього села? Чому? Куди?

Вам дали квартиру, будинок? Які були умови життя? Як ці питання вирішувалися?

Чи слідкували Ви за модою? Який одяг носили, взуття? Зачіски?

Які телепередачі пам'ятаєте?

Дякуємо Вам, Таїсе Яківно! Хай Вам та Вашим близьким щастить!

Додатки

Угода про зберігання й використання транскрибованої копії інтерв'ю

1. Я, Герасименко Таїсія Яківна, ознайомившись із транскрибованою копією свого інтерв'ю для проєкту «Повсякденне життя в СРСР у період 1980 – 1991 років», не заперечую проти використання в навчальних та академічних цілях як самого тексту, так і інформації, яку він містить.
2. Мені відомо про те, що транскрибована копія міститься в Костянтинівській СЗОШ І – ІІІ ст. для навчального та академічного використання іншими дослідниками.

Підпис *Т.Я.* Т.Я. Герасименко

Угода про використання копій фотографій та документальних джерел

1. Я, Герасименко Таїсія Яківна, не заперечую проти використання та друкування копій фотографій та документальних джерел як ілюстративного матеріалу для інтерв'ю у рамках проєкту «Повсякденне життя в СРСР у період 1980 – 1991 років».
2. Мені відомо про те, що транскрибована копія мого інтерв'ю разом з копіями фотографій та документальних джерел зберігатимуться у Костянтинівській СЗОШ І – ІІІ ст. для навчального та академічного використання іншими дослідниками.

Підпис *Т.Я.* Т.Я. Герасименко

Фото

Герасименко Євгенія Власівна прийшла зі школи (початок 1980-х рр.)